A kde je tedy zakopaný ten pes? – Čeští neslyšící a frazeologie

Radka Zbořilová
FF UK v Praze
<radka.zborilova@ff.cuni.cz>

Abstract:
Where's the Rub? – The Czech Deaf and Phraseology. The article discusses certain aspects of written Czech in communication of the Deaf. The attention is particularly paid to concepts of idioms and phraseology and their place in this type of communication (and also in teaching Czech for the Deaf). First, it explains the context of the research – the special linguistic and communication situation of the Czech Deaf and their life in hearing society, which means Czech as a foreign language, but not only that. Then the author analyses and summarizes, why phraseology is so important in whole communication (in case of the Deaf – the role of reading comprehension): although at the first sight phraseology seems to be the "high level" of language skills, practically the Czech language is more idiomatic than native speakers guess. In the short section, author also briefly considering the issue of phraseology in sign language – two special groups of signs, Indirect Naming Unit and Specific Signs (or Deaf Signs), have some attributes of idioms. The main part of article deals with examples of A) how Deaf students understand Czech idioms in texts; and B) how the Deaf use idioms in their written communication – these examples are divided into several categories based on the type of idioms.

Klíčová slova / key words:
čeština jako cizí jazyk, frazeologie, neslyšící, psaná čeština, znakový jazyk
Czech as a foreign language, phraseology, sign language, the Deaf, written Czech

Jazyková situace neslyšících (a s ní související jazyková výuka) je svým způsobem specifická, a to jak oproti situaci slyšících Čechů, tak slyšících cizinců. Ve srovnání se slyšícími Čechy je pro neslyšící čeština druhý, cizí jazyk; bylo už prokázáno, že lingvodidaktické postupy uplatňované pro výuku češtiny jako mateřského jazyka (tj. spíše výuku „o češtině") tedy nejsou zcela namístě (byť se s nimi v praxi ještě stále setkáváme). V posledních letech[1] je stále více využívána metodika výuky češtiny jako cizího jazyka (ČCJ).[2] Ačkoliv je metodika výuky ČCJ v mnohém dobře využitelná, ukazuje se, že na výuku neslyšících je aplikovatelná (bohužel) jen částečně – a zdaleka nejde jen o absenci mluvních a poslechových cvičení a jejich náhradu např. komunikací po chatu. Souvisí to s výše zmíněnou odlišnou situací neslyšících.

[1] O proměně přístupu k neslyšícím a ke znakovému jazyku viz např. Macurová (2008).
[2] Připomeňme např. učebnice *Umíme číst a psát česky* (Macurová et al., 1998), *Rozumíme česky* (Macurová – Hudáková, 2001), *Učíme se (nejen) česky* (Cícha Hronová – Štindlová, 2011), elektronický sborník *Čeština ve výuce neslyšících* (Cícha Hronová – Zbořilová, 2011) a v neposlední řadě také podobu státní maturitní zkoušky pro neslyšící (viz např. Andrejsek, 2015).

Oproti situaci slyšících cizinců (pro něž je čeština druhým nebo dalším jazykem, prvním jazykem je jejich mateřský jazyk) nelze automaticky předpokládat, že ve chvíli, kdy se neslyšící začínají učit číst a psát česky (viz k tomu také pozn. 4), tedy přibližně s počátkem školní docházky, mají už osvojený jiný jazykový kód, v našem případě český znakový jazyk (ČZJ), jako mateřský a první jazyk; Macurová (1998; 2011) nazývá tento stav „raným bezjazyčím“.[3] Neslyšící děti tedy nabývají český znakový jazyk často jiným způsobem a v jiném období vývoje než slyšící děti češtinu, což má, krom jiného, vliv i na jejich následné nabývání kompetencí v češtině. Zároveň je třeba brát v úvahu i to, že neslyšící děti se ve škole český znakový jazyk sice učí (nebo alespoň by se měly učit), ale ne vždy se učí „o něm“. Metajazykové znalosti a celkově metajazykové myšlení nabývají často až na základě češtiny, tedy cizího jazyka.[4]

Z kognitivního hlediska není zanedbatelný ani fakt, že neslyšící děti vyrůstající v neslyšící dospělé obvykle mívají zkušenostní základ (jiné základní životní zkušenosti) – logicky daný absencí jednoho smyslu (což může být kompenzováno „zostřením“ jiného, vizuálního způsobu vnímání), ale ovlivněný i podmínkami dětství a dospívání (komunikace v rodině, celotýdenní pobyt v internátní škole často již od předškolního věku aj.).[5]

A v neposlední řadě musíme brát v úvahu také to, že znakové jazyky obecně mají zcela odlišnou modalitu než mluvené jazyky a že nedisponují psanou podobou – i proto jsou neslyšící v situaci „jiných cizinců“ (Macurová, 2011).[6]

2. Frazeologie a neslyšící

V tomto příspěvku věnuji pozornost frazeologii v psaných textech u českých neslyšících. Zaměřuji se jednak na porozumění české frazeologii a výskyt české frazeologie, jednak na možné interference z českého znakového jazyka. Zde se nabízí otázka „existence“ frazeologie v českém znakovém jazyce (i ve znakových jazycích obecně); jistou paralelu lze spatřit v tzv. nepřímých pojmenováních (Nováková, 2008b; 2009), částečně také v tzv. specifických znacích (Vysuček, 2008; 2009) – viz také dále v části 3.

[3] Většina neslyšících dětí má slyšící rodiče (viz např. Hudáková, 2005), kteří se obvykle (i na rady odborníků) snaží o jakýkoliv rozvoj mluvení a slyšení, ale ne vždy o rozvoj plnohodnotné komunikace. V rodinách, kde jsou rodiče i děti neslyšící, obvykle lze považovat český znakový jazyk za mateřský jazyk neslyšících dětí.

[4] V tomto je situace neslyšících dětí částečně srovnatelná se situací slyšících dětí-imigrantů, případně i romských dětí, které se v české škole také učí o češtině, ne o svém jazyce (srov. např. Gjurová, 2011). Analogii lze spatřit i v nabývání gramotnosti, s tím rozdílem, že český znakový jazyk nemá psanou podobu, neslyšící děti tedy ani nemají jinou možnost, než se naučit číst a psát česky.

[5] Velmi zajímavé srovnání, i z hlediska tématu tohoto příspěvku, nabízí též článek Majerové (2011) *Pojmová metafora v porozumění a produkci lidí s vývojovou anartrií*.

[6] V souvislosti s neexistencí psané podoby jsou znakové jazyky někdy zařazovány mezi jazyky tzv. orálních kultur (srov. Johnston, 1996; Ong, 2006).

Frazeologie (spolu se vším, co se pro nerodilého mluvčího může skrývat pod „přenesenými významy“)[7] tvoří podstatnou část jazyka/jazykové komunikace, bez porozumění frazeologii může být porozumění jazyku/jazykové komunikaci jen částečné – to ovšem souvisí s celkovým porozuměním myšlení a kultuře jazykového společenství (srov. různé kognitivně lingvistické výzkumy a teorie).[8] Užívání frazeologie ve vlastní produkci je znakem vysoké úrovně ovládnutí jazyka – svědčí o tom zastoupení frazeologie na jednotlivých úrovních *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky* i v učebních materiálech češtiny pro cizince (Blumenthalová, 2014; Hasil, 2011) a také různé jazykové prostředky českého znakového jazyka nesoucí rysy frazémů (viz dále) v produkci jeho slyšících uživatelů.

> […] v oblasti srovnávání a učení jazyků se frazeologie a idiomatika spíše intuitivně odjakživa chápaly jako cosi zvlášť obtížného a nesnadno přenositelného z jednoho jazyka do druhého. Sám termín *idiom* (z řec. *idios* ‚vlastní, soukromý‘, zvláště přes *idiōma* ‚soukromý majetek‘ a/n ‚výrazivo‘) často označuje výraz danému jazyku vlastní a zvláštní, popř. jinde nenalezitelný. Především díky kalkům a příbuznosti jazyků ten poslední atribut tak úplně vždy neplatí, jeho síla je však obecně velká a platí v různé podobě pro každý jazyk. Frazémy a idiomy jsou jazykové universale, jejich vznik a distribuce jsou však velmi specifické (Čermák, 2007, s. 15).

Pokud se v českém lingvistickém prostředí chceme zabývat frazeologií, je třeba vzít v úvahu koncepci F. Čermáka (a také M. Čechové). Čermákovo pojetí – viz např. část o frazeologii v *České lexikologii* (Filipec – Čermák, 1985) či celý výbor Čermákových frazeologických studií (Čermák, 2007) a samozřejmě základní dílo, *Slovník české frazeologie a idiomatiky* (Čermák et al., 2009; SČFI) – se uplatňuje jak v širší lingvistice, tak v lingvodidaktice. Je zvykem rozeznávat frazémy podle jejich formální podoby, zařazovat je mezi přirovnání, přísloví, frazémy větné, nevětné atd. (srov. Čechová, 2000, s. 66–67; Karlík – Nekula – Rusínová, 2000, s. 71–73). Sémantika frazémů samozřejmě nezůstává stranou (viz část rejstříku SČFI, kde je možno vyhledávat dle sémantických kritérií) – u slyšících rodilých mluvčích češtiny, kteří se s frazémy setkávají od útlého věku v běžné komunikaci, literárních textech i ne-literárních kon-textech, je však opět jiná situace než u cizinců a zejména u neslyšících Čechů.

[7] Frazeologii pro účely tohoto pojednání (ale i celkově ve vztahu k neslyšícím Čechům) chápu poměrně široce, podobně jako např. Hasil (2011, s. 37), který k tradičně pojímaným frazémům přiřazuje i různé fráze, formule, klišé apod.

[8] Kognitivní poznatky na frazeologii aplikují např. Gibbs (2010), Omazićová (2005) nebo Pajdzińska (2002); Mlacek (2007) používá dokonce pojem frazeologický obraz světa. Díky kognitivní lingvistice lze také odhalit „skrytý potenciál“ znakových jazyků (viz např. Taub, 2001; Wilcox, 2000; Wilcox, 2010); nahlížení na znakové jazyky prostřednictvím kognitivní lingvistiky může ukázat leccos i o mluvených jazycích a nakonec o podstatě „jazykovosti“ vůbec.

> Čeština je podstatně idiomatičtější jazyk, než se všeobecně předpokládá. Rodilý mluvčí si zpravidla neuvědomuje, že téměř v každé promluvě jakékoli komunikační oblasti (včetně odborné) operuje s frazeologickými obraty, jejichž neadekvátní užití, stejně jako mylná interpretace nebo nepochopení ze strany recipienta, může být překážkou úspěšné komunikace (Čechová, 2011, s. 151).

Slyšící dítě je od malička obklopeno svým mateřským jazykem, jehož jsou frazémy přirozenou součástí – od běžné každodenní komunikace po literární příběhy, včetně audiovizuálně zpracovaných (řada z večerníčkových pohádek, které se určitými rysy přibližují k novodobému folklóru, je založena mj. na nonsensu, jenž může čerpat i z frazeologie – např. *to si vypiješ* z Maxipsa Fíka atp.). Zde musím znovu zmínit odlišnou situaci neslyšících dětí (z nichž vyrůstají dospělí), které takto obklopeny jazykem – a frazémy – být nemusí, a to ani frazémy českými, ani „frazémy" českého znakového jazyka.

Při výuce ČCJ lze obvykle pracovat s tím, že cizinci pravděpodobně nějaké povědomí o existenci frazémů mají ze svého mateřského jazyka, výhodou může být i to, že některé v češtině užívané frazémy jsou přejaté, některé jsou společné více jazykům/národům (viz také Dandová, 2016),[9] lze hledat významové ekvivalenty (viz např. Bachmannová – Suksov, 2007, i struktura hesel SČFI).

U neslyšících ovlivňuje výuku a osvojování české frazeologie jednak odlišné kulturní zázemí této jazykové a kulturní menšiny (viz např. Komárková, 2006; Ladd, 2003; Nováková, 2008a;),[10] jednak naše dosud nedostatečné poznání českého znakového jazyka v oblasti frazeologie – k tomu se vztahují moje následující úvahy.

3. Frazeologie v českém znakovém jazyce?

Dosavadní výzkumy českého znakového jazyka se frazeologií zatím přímo nezabývaly, ve vztahu k vymezení tzv. nepřímých pojmenování uvádí souvislost s termíny frazém a idiom Nováková (2009), s odkazem na výzkumy této problematiky v cizích znakových jazycích (Baker-Shenk – Cokely, 1980; Valli – Lucas, 1992). Dle Novákové i zahraničních lingvistů je zařazení nepřímých pojmenování mezi frazémy/idiomy[11] sporné, a to zejména z formálního hlediska, jednou z podmínek pro definování frazému je to, že se skládá z více než jednoho výrazu,[12] zatímco nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce (i cizích znakových jazycích) jsou většinou tvořena jedním znakem.

Další skupinou znaků, která se svým způsobem přibližuje frazeologii, jsou tzv. specifické znaky (Vysuček, 2008; 2009). Podobně jako u nepřímých pojmenování

[9] Často se jedná o frazémy velmi staré, původem antické, biblické – tzv. kulturní frazémy (Čechová, 2000).

[10] Z toho důvodu je možné hledat inspiraci ve výuce ČCJ u jiných než euroamerických cizinců.

[11] Pro zjednodušení a větší plynulost textu uvádím jen termín frazém.

[12] K definici frazému viz Čechová (2000), Karlík, Nekula, Pleskalová (2002), Karlík, Nekula a Rusínová (2000).

zde není splněna podmínka „vícevýrazovosti“ (viděno optikou lingvistiky lineárního mluveného jazyka; viz dále).

Přes tento rozpor se domnívám, že je možné uvažovat o nepřímých pojmenováních a specifických znacích jako o určitém ekvivalentu frazémů – vykazují totiž další typické rysy přisuzované těmto jazykovým prostředkům: rozšířenost a ustálenost, metaforičnost a expresivnost (možné, ale ne nutné podmínky); podobně jako frazémy také slouží k ekonomičnosti sdělení (viz dále v části 5.3).[13] Zároveň se lze zamyslet i nad tím, jak může být podmínka „vícevýrazovosti“ realizována ve vizuálně-motorickém jazyce, který existuje v trojrozměrném prostoru a jehož podstatnou vlastností je simultánnost. Součástí nepřímých pojmenování i specifických znaků je vedle manuální složky znaku také složka nemanuální, mluvní či orální komponent, který tvoří pevnou součást celého výrazu a je produkován souběžně s manuální složkou.[14] Dalším faktem, který přispívá k uvažování o nepřímých pojmenováních i specifických znacích jako o frazémech, je to, že se výpovědi s těmito znaky do češtiny překládají mj. pomocí českých frazémů.

Problematikou frazeologie v českém znakovém jazyce se zde zabývám jen okrajově – v rámci tohoto příspěvku lze zůstat jen u obecných úvah a nabídnutého pohledu, pro vyslovení jasných závěrů by bylo třeba konkrétního výzkumu v této oblasti.

4. Porozumění českým frazémům

Pro ilustraci porozumění neslyšících českým frazémům uvedu několik příkladů.[15] Prvotní překážkou při práci s textem obsahujícím frazémy je (ne překvapivě) samotné rozpoznání frazému, odhalení nějaké „podivnosti“ ve významu věty či textového úseku. Neslyšící čtenáři chápou původní, nepřenesený význam frazému a jeho jednotlivých částí-slov doslovně a snaží se ho začlenit do kontextu čteného. V literárním příběhu,[16] kde se hlavní hrdina pohybuje lesem (v noci, na útěku), byl frazém *nevyl s vlky* pochopen a začleněn do kontextu tak, že hlavního hrdinu nejspíš pronásledují vlci, bojí se jich, jsou v okolním lese atp. Nutno podotknout, že dešifrování právě tohoto frazému a pochopení jeho užití bylo zvlášť obtížné vzhledem k aktualizaci původní podoby celého frazému (*kdo chce s vlky žíti, musí s nimi výti*). Věta s frazémem „*Spad si z višně*, nebo co?“ vyvolala u neslyšících čtenářů podivení nad tím, jak mohl chlapec spadnout z višně, když utíká lesem a višně přece rostou na

[13] K tomu viz *Encyklopedický slovník češtiny*: „Frazémy a idiomy jsou jazykové prostředky významně ekonomické, které na malou plochu své formy vážou značně komplexní význam a funkci, a to ve srovnání s prostředky pravidelného jazyka“ (Karlík – Nekula – Pleskalová, 2002, s. 144).

[14] Zjednodušeně řečeno, mluvní/orální komponent je to, co je produkováno ústy mluvčího ČZJ – mluvní komponent vychází z podoby českého slova, orální komponent s češtinou nesouvisí (více viz např. Mareš, 2011).

[15] Příklady uváděné v této části příspěvku pocházejí z mé vlastní výukové praxe u neslyšících studentů VŠ.

[16] Jednalo se o knihu *Útěk Kryšpína N.* od Ivony Březinové (2014). Příběh pojednávající o nedoslýchavém chlapci byl pro studenty obsahově motivující, avšak formálně obtížný, mj. i pro velké zastoupení frazémů v textu. Kniha je určená pro dětské čtenáře (přibližně kolem 10–12 let) – ovšem pro rodilé mluvčí češtiny.

zahradě. V obou těchto případech (a mnoha dalších) bylo nutné jednak seznámit studenty se základní podobou frazému, jednak uvést množství různorodých příkladů-situací ilustrujících význam a užití těchto frazémů a nakonec je v rámci ověřování porozumění přimět k vymýšlení vlastních příkladů-situací. U frazému *výt s vlky* studenti sami zkusili aplikovat tento frazém na situaci soužití a komunikace slyšících a neslyšících (volně parafrázuji: „kdo se pohybuje mezi neslyšícími, má umět znakový jazyk“).

Pro porozumění českým frazémům lze někdy využít existenci významově ekvivalentních „frazémů“ (viz výše) v českém znakovém jazyce. Např. při setkání s frazémem *zvyk je železná košile* studenti po uvedení příkladů-situací sami odvodili, že význam tohoto českého frazému je blízký nepřímému pojmenování HESLO.[17] Z mé zkušenosti tyto ekvivalentní frazémy patří u neslyšících studentů k dobře osvojeným (podobně jako u studentů-cizinců ekvivalentní frazémy mezi různými jazyky obecně). V těchto případech je však třeba dávat pozor na správné přiřazení ekvivalentů, některé významy se překrývají plně, některé jen částečně (dobrému porozumění opět pomůžou příklady-situace), vyučující by měl sám dobře znát význam a užití „frazémů“ v českém znakovém jazyce, aby jeho výklad nebyl pro studenty zavádějící.

Zavádějící a matoucí může být také snaha vysvětlovat frazémy jinými, jakoby jednoduššími formulacemi i „překládat“ význam bez doplnění příkladu-situace použití (nebo lépe více příkladů-situací). Takto došlo u neslyšících studentů k nepřesnému pochopení významu frazému *nemaluj čerty na zeď*. Po rychlém a stručném „překladu“ (= ‚zbytečně nestraš‘) se ukázalo, že studenti frazém chápou tak, že (volně parafrázuji) „když děti budou kreslit na zeď, přijde čert a postraší je – kreslit na zeď se nesmí“ (doslova: *děti nesmí malovat, přijde strašidelně – dává negativní; když děti namalujou čert, opravdu zbytečně strašidelně, lepší radši nemaluje)*. Až zpětně jsem si uvědomila, že už sama formulace *zbytečně nestraš* je dalším přeneseným významem…

V souvislosti s uváděním příkladů-situací k frazémům musím alespoň zmínit teorii M. Turnera představenou v knize *Literární mysl* (Turner, 2005/1996), podle níž je základním principem myšlení příběh. I k frazémům lze přistupovat jako k příběhům, respektive význam frazému lze vykládat a chápat pomocí různých jiných/konkrétních příběhů-situací, které mají stejný zobecňující základ, jenž je v jazyce prezentován právě konkrétním frazémem (viz např. Turnerův příklad *když kocour není doma, myši mají pré*, s. 14). Skrytá vizuálnost jakýchkoliv příběhů v naší mysli (příběh – scénář – film) navíc koresponduje s vizuálním světem neslyšících.

5. Frazémy v psané češtině neslyšících

Vzhledem k výše nastíněné jazykové situaci neslyšících lze říci, že jejich psané texty vykazují mnohé podobné rysy jako texty cizinců učících se česky.[18] Kromě jiného lze v písemných projevech neslyšících najít také interference z českého znakového jazyka.

[17] Velkými písmeny (verzálkami) uvádím tzv. glosy – česká slova používaná pro zápis znaků z ČZJ s odpovídajícím významem.

[18] Více o psané češtině neslyšících např. Břinková (2012), Komorná (2008), Macurová a Hánková (2011), Šebková (2008), Zýková (1997) aj.

Tato skutečnost se potvrdila i při pilotním výzkumu zaměřeném na výskyt frazémů v psaných textech českých neslyšících.

Výzkumný vzorek tvořily především texty z Korpusu DEAF,[19] dále texty z diplomové práce H. Šebkové (2008), L. Břinkové (2012) a mých vlastních materiálů z výuky.[20] Výsledky této malé sondy lze rozdělit do několika skupin (více příkladů ke všem skupinám v příloze příspěvku).

5.1 České frazémy

Do této skupiny jsem zařadila takové výrazy, jejichž forma i užití v kontextu odpovídá českým frazémům.

- *černý vtip* (HŠ).
- *ja vidim ze deafs ma ki,je mi lito pze jako rika ze je kralik ktera dokotori zkousi* (HŠ).
- *mám pocit neslyšícího zaměstnanec víc soustředění práce a rychlejší ale taky má zlatý ručička* (KD).
- *vykoukla ~~jak tele otvírá hubu že otvíra novou bránu~~*. *ŠOKOVANÁ* (KD) – zde stojí za zmínku, že frazém *kouká jak tele na novou bránu* je v originálním textu skutečně přeškrtnutý a je nahrazen výrazem ŠOKOVANÁ (navíc verzálkami, stejně, jako se zapisují znaky znakového jazyka – glosy), čili „překladem" frazému do ČZJ.
- *Helena třese jak člověk byl bez duší člověk až bezpřežití života* (KD) – zde můžeme vyjádření interpretovat jako frazém *jako tělo bez duše* (nebo lze usuzovat na pisatelovo ovlivnění znalostí tohoto frazému), stejně tak ale může jít o pisatelovu vlastní metaforu.

5.2 Frazémy mezi českým a českým znakovým jazykem

V této skupině jsou zařazené frazémy, které existují v českém i českém znakovém jazyce, jejich forma i význam se překrývají – podobně jako ve skupině 5.4 (viz dále) může jít v ČZJ o kalky z ČJ, ale stejně tak to mohou být výrazy, které v českém znakovém jazyce vznikly nezávisle na češtině. Nápadným rysem je jejich vizuálnost (!).

- *Myslis, ze jsme ufnukane slecny (…) znam hodne lidi co jsou nedoslychavi - malo jsou uprimni a maj vetsinou nos nahoru!!! (…) Pokud umite ZJ, tak byste potkali Neslysici lidi, ne abyste z vas oci nevypadly:)* (HŠ) – srov. *aby vám nevypadly oči z důlků*.

[19] Korpus DEAF je projekt Českého národního korpusu a Ústavu jazyků a komunikace neslyšících FF UK v Praze – tedy korpus zaměřený na psané texty českých neslyšících. Jeho garantkou je K. Richterová – tímto jí děkuji za zprostředkování přístupu k zatím neveřejným datům. Více o Korpusu DEAF viz Richterová (2011).

[20] Zdroje jsou za příklady uvedeny v závorce zkratkou: KD = příklad z Korpusu Deaf, HŠ = příklad z diplomové práce H. Šebkové, LB = příklad z bakalářské práce L. Břinkové.

- *nedíval jsi pořádně do video. Kupte nové oči, Spartani* (HŠ) – může být ovlivněno českým frazémem *kup si nový brejle*, nebo jde o vlastní metaforu pisatele.
- *pokud mas zajem kurs, tak dam ti kvalita kurs www.pevnost.com a bud otevreno tve oci* (HŠ).
- *Jednou jsem mrkala svou oči, pak už jsem seděla u lavici, při tam stala učitelka … To je neuvěřitelné!* (KD) – srov. *ani jsem nestačila mrknout* (*okamžik*).

5.3 Interference z českého znakového jazyka

Do této skupiny jsem zařadila takové výrazy, jejichž podoba i užití v česky psaném textu zřetelně odkazují na prostředky českého znakového jazyka – jde tedy o jasné interference. Tuto skupinu tvoří několik menších podskupin.

5.3.1 Nepřímá pojmenování

- *pro mne trošku problém komunikovat se slyšícími pro mna jako těžko říct když někoho mluvit dává mne jako spím a kdyby komunikovat s neslyšícími tak pro mne lehko rozumět* (KD) – „když někdo mluví, je to pro mne nudné, nezajímavé, nebaví mě to“.
- *Potom přijde se mi bolest zádu, zapesníku ruku a skrabe na ruka. Kvůli papír bylo moc ostré a kilo* (KD) – „papír byl opravdu moc těžký“, srov. *mělo to snad tunu!*
- *Samozřejmě bych chtěl pokračovat na vysoké škole, protože chci využívat své vzdělání než práce. Práce je roh.* (KD) – „o práci se teď nezajímám, není v centru mého zájmu, nijak mě neláká“; srov. *stojí někde v koutě / na vedlejší koleji.*
- *… a my hrob chrr „já blb“ jeli jsme na další vláček* (KD) – „usnuli / zaspali jsme a museli jsme jet dalším vlakem“, srov. *spali jsme jako zabití.*

5.3.2 Specifické znaky

V uvedených zdrojích (konkrétně u Šebkové, 2008) lze nalézt pouze doklady jednoho specifického znaku, tzv. „fifi“ (jde o zaznamenání orálního komponentu), v praxi se v psaných projevech neslyšících objevují i další záznamy specifických znaků (resp. jejich orálních komponentů) – např. „vti/fti“, „hav/haf/av“ aj.

- *už jsem ti rikal fifi najít odkazy* (HŠ) – „už jsem ti říkal, že se mi nechce najít/hledat odkazy, otravuje mě to, kašlu na to“.
- *vim slysici dela fifi přizpůsobit deaf* (HŠ) – „slyšící se nechtějí přizpůsobit neslyšícím, otravuje je to“.
- *slovo fifi to je slovo ZJ, ZJ ma dost slovo ruzne takove CJ nema slovo* (HŠ) – zde je zajímavý příklad, kdy pisatel (v rámci intrakulturní komunikace na diskusním fóru na internetu) vysvětluje výraz – přepis specifického znaku „*fifi*“.

5.3.3 Prostředky popisu – znak TYP

Znak TYP se v českém znakovém jazyce používá k vyjádření charakteristických, typických (!) vlastností (nebo i původu, materiálu; viz předposlední příklad), pro popis i připodobnění. Nabízí se tedy srovnání s českými výrazy obsahujícími komparátor *jako* (viz dále v části 5.4) – proto jsem tuto podskupinu zahrnula do přehledu, byť s frazeologií souvisí jen úzce.

- *muj typ vzdy mluvim pravdu* (HŠ) – „jsem pravdomluvný, je to moje povaha, typická vlastnost".
- *ohluchle typ znakovana cestina* (HŠ) – „ohluchlí vždy používají znakovanou češtinu, je to pro ně typické".
- *Tam věci různě např. náramek typ plést provaz a také kulaté peníze typ čokoláda* (LB) – „byly tam různé věci, např. provázkový náramek (náramek z provázků) a také kulaté čokoládové peníze (peníze z čokolády)"
- *vysvětlím co typ Deaf kultura* (HŠ) – „vysvětlím (ti), co to znamená kultura Neslyšících, co je pro ni typické".

U nepřímých pojmenování, částečně u znaku TYP a zřetelně u specifických znaků je z příkladů patrné, že pisatelé zaznamenávají mluvní nebo orální komponent znaků, což je svým způsobem logické – pokud znak má mluvní/orální komponent, nabízí se použít ho v psané formě jinak mluveného jazyka. Tyto „jednoslovné" interference z českého znakového jazyka pronikají do psané češtiny možná i z toho důvodu, že „překlad" významu znaku není tak jednoznačný, jednoduše převoditelný a zapsatelný, pro pisatele/mluvčího ČZJ je tak snadnější i pohodlnější použít situačně vhodný výraz z ČZJ. Zde bych připomněla výše (v části 3) uvedenou ekonomickou funkci frazémů v jazyce.

5.3.4 Metaforický zápis ČZJ

Několik příkladů zapsaných interferencí zachycuje, dle mého názoru, způsob vyjádření v českém znakovém jazyce, které lze označit za svým způsobem metaforické.[21]

- *jeste nerozumis nebo co, uz jsem ti psal opakovat a dokola CR ma dva jazyk a taky kazdy stat ma dva jazyk, ty jeste nevlozit mozek nebo co?* (HŠ) – „ty jsi to ještě nepochopil?", srov. *dostat něco do hlavy, to mi hlava nebere* atp.
- *Nemuseli jsme moc nervy, protože nechtěli dlouho čekat do rána. Vydrželi jsme rady venku. Můj mozek svítil světlo, tak zahrajeme frisbee* (KD) – možná interpretace „byl jsem úplně čilý, probuzený…".
- *Nejlépe se naučí rychle hlavně číst knížky, časopisy, noviny atd. A to pomáhá uložit do mozku.* (KD) – „pomáhá to zapamatovat si…", srov. *dostat něco do hlavy* atp.

[21] O metaforách ve znakových jazycích viz např. Šůchová (2011), Taubová (2001), Wilcoxová (2000).

5.4 Komparace („přirovnání“)

Zvláštní skupinu tvoří výrazy obsahující komparátor *jako*,[22] můžeme tedy uvažovat o zastoupení frazémů-přirovnání v psané češtině neslyšících. V mnoha případech je však těžké rozhodnout, kdy se jedná spíše o individuální nebo obecné srovnávání/připodobnění nemající povahu frazému, a kdy už je vyjádření s komparátorem *jako* ovlivněno pisatelovou znalostí českého přirovnání (k vymezení přirovnání jako specifického druhu frazému srov. Čermák, 2009, 1. část SČFI: Přirovnání, zejm. s. 486–487). Navíc mnohé výrazy nelze označit ani jako výhradně české, ani jako typické pro český znakový jazyk, jsou rozšířeny v obou jazycích.

- *Přišel krásné kluk (Jan) – jako Anděl* (KD).
- *Venku byl celý den silné vedro a suchý jako Afrika. Venku nebyl vzduch jen stoj* (KD).
- *Nechci bez rodiče, protože těžký život a jak snážím sám život jako Robinson* (KD).
- *V sobotu jsem jezdil na brslích z <…> až na novodvoskou a zpět jel jsem vysokou rychlosti jako FERRARÍ* (KD).
- *Měla krátkodlouhý zrzavý vlasy, které by působilo jako oheň . (…) Muž, který měl ramena tak jako by byl gladiátorem* (KD).
- *Nosí vlnitý blond, když lidé uvidí ji a ona úplně jako září slunce* (KD).
- *KI má zvlaštní zvuky hlas jako robot (…) dívné mluvit jako sladba a znakuje jako neslyšící není, prostě vypada/m/ jako robot* (KD).
- *pořad pily jak prase ožraly, životě takhle neměl pít jako praseti chlastu, (…) lidi koukali jako ze cirkusu předvádění* (KD).

Dva typy frazémů – *jako malé dítě/děti*, *jako blázen* – se v různých formách opakovaly u více pisatelů.

- *Těšili jsme jak miminko* (KD).
- *jste jako male deti nebo co??* (HŠ).
- *Všichni se stříleli jak blázen* (KD).
- *V práci je jako blazen, v utery dostal mi a v patek musí byt hotově mám 2 práci najednou* (KD).

V několika textech byla patrná velká míra vizuálnosti připodobnění, pisatelé zaznamenali situaci téměř tak, jako by popisovali např. scénu ve filmu, na videu.

- *pod vodou jsou všude malé rybičky, jako byste představovali miliony lidí ve městě Čína* (KD).

[22] Jedná se o poměrně početný výskyt (v mém nevelkém vzorku), to je však dáno zejména snadností vyhledávání v textovém materiálu právě pomocí výrazu *jako*.

- *Vysoká váza se rozhoupala. Elektrikář po ní skočil jako fotbalový brankář a chytil ji vázu* (KD).
- *tmavovlasá žena nestihla zastavit a uprostřed přechodu auto jí narazilo, letěla silně, jako hračka panáčka. Muž měl v šoku a rozbrečel* (KD).

Objevuje se i srovnávání se světem a životem slyšících lidí.

- *chci snažit rozumět a hlavně chci psát jako slyšící* (KD).
- *vláda podporuje neslyšící sport, mají tam jako profesionální smlouvu a vydělává, tak úroveň jako stejně slyšící* (KD).
- *Právě bych chtěla umět perfektní gramatiku jako slyšící. Vím, že to nejde. Vždy jsem sbírala nové slovní zásoby a neumím se skládat složitou větu a proto píšu vždy jednoduchou* (KD).

6. Závěrem

Své úvahy nad frazeologií u českých neslyšících a malý vhled do užití frazémů v percepci i produkci češtiny bych uzavřela s využitím posledních dvou příkladů z písemných projevů neslyšících – a nemohu si odpustit ani trochu nadsázky.

Vztah neslyšících k frazeologii, ostatně jako k češtině vůbec, není sice nijak pozitivní…

- *U nás je zvlaštní přísloví třeba ("bez práce nejsou koláče") Opravdu deaf tohle nepoužívají PŘÍSLOVÍ tomu říká podobné jako knížka je hroznej věc* (HŠ).

… ale netřeba házet flintu do žita, neboť žádný učený z nebe nespadl a kde je vůle, tam je i cesta…

- *Pokud bych neuměl český jazyk psát, číst i komunikovat tak je velký problém*
- *jak se budu nakupovat, mluvit s lidma a číst? Když neumím nic tak je to jako samota a ta samota je dost nudná, to je velké zklamání* (KD).

Literatura:

ANDREJSEK, Jan (2015): *Maturitní zkouška z českého jazyka v úpravě pro neslyšící ve světle testování češtiny jako cizího jazyka* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav jazyků a komunikace neslyšících.

BACHMANNOVÁ, Jarmila – SUKSOV, Valentin (2007): *Jak se to řekne jinde: Česká přísloví a jejich jinojazyčné protějšky*. Praha: Knižní klub.

BAKER-SHENK, Charlotte – COKELY, Dennis (1980): *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on Grammar and Culture*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

BLUMENTHALOVÁ, Hana (2014): *Frazeologie ve výuce češtiny pro cizince* [nepublikovaná diplomová práce]. Olomouc: FF UP v Olomouci.
BŘEZINOVÁ, Ivona (2014): *Útěk Kryšpína N*. Praha: Albatros.
BŘINKOVÁ, Lucie (2012): *Funkce/ (a) srozumitelnost psané češtiny v intrakulturní komunikaci neslyšících* [bakalářská práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
CÍCHA HRONOVÁ, Anna – ŠTINDLOVÁ, Barbora (2011): *Učíme se (nejen) česky: Učebnice češtiny pro neslyšící děti*. Praha: SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené – Jazykové centrum Ulita.
CÍCHA HRONOVÁ, Anna – ZBOŘILOVÁ, Radka (2011): *Čeština ve výuce neslyšících: Elektronický sborník: Soubor článků sebraných k příležitosti ukončení lektorského kurzu pro pedagogy* [DVD-ROM]. Praha: SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené – Jazykové centrum Ulita.
ČECHOVÁ, Marie (2000): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství.
ČECHOVÁ, Marie (2011): Frazeologie v komunikaci. In: Oľga Orgoňová (ed.), *Jazyk a komunikácia v súvislostiach III: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 8 –9. 9. 2010 na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*. Bratislava: FF UK v Bratislave, s. 151–158.
ČERMÁK, František (2007): *Frazeologie a idiomatika: Česká a obecná / Czech and General Phraseology*. Praha: Karolinum.
ČERMÁK, František et al. (2009): *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: LEDA.
DANDOVÁ, Tereza (2016): *České frazémy a cizinci* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
FILIPEC, Josef – ČERMÁK, František (1985): *Česká lexikologie*. Praha: Academia.
GIBBS, Raymond W. (2010): Idioms and formulaic language. In: Dirk Geeraerts – Hubert Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford – New York, NY: Oxford University Press, s. 697–725.
GJUROVÁ, Naděžda (2011): *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky: Metodika pro učitele*. Praha: Portál.
HASIL, Jiří (2011): *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
HUDÁKOVÁ, Andrea (ed.) (2005): *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam.
JOHNSTON, Trevor (1996): Function and medium in the forms of linguistic expression found in a sign language. In: William H. Edmondson – Ronnie B. Wilbur (eds.), *International Review of Sign Linguistics: Volume 1*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, s. 57–94.
KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ, Jana (eds.). (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.) (2000): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
KOMÁRKOVÁ, Barbora (2006): *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: PedF UK v Praze.
KOMORNÁ, Marie (2008): *Psaná čeština českých neslyšících – čeština jako cizí jazyk*. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.
LADD, Paddy (2003): *Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters.
MACUROVÁ, Alena (1998): Naše řeč? *Naše řeč*, 81(4), s. 179–188.
MACUROVÁ, Alena (2008): *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.
MACUROVÁ, Alena (2011): Jiní cizinci. In: Jiří Hasil – Milan Hrdlička (eds.), *Psáno do oblak: Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Praha: Karolinum, s. 311–318.
MACUROVÁ, Alena – HOMOLÁČ, Jiří – SCHWABIKOVÁ, Anna – VAŇKOVÁ, Irena (1998): *Umíme číst a psát česky: Učebnice češtiny pro neslyšící*. Praha: Divus.
MACUROVÁ, Alena – HUDÁKOVÁ, Andrea (2001): *Rozumíme česky: Učebnice pro neslyšící*. Praha: Divus.
MACUROVÁ, Alena – HÁNKOVÁ, Dana (2011): Chyby v psané češtině českých neslyšících. *Speciální pedagogika*, 21(3), s. 178–190.
MAJEROVÁ, Radka (2011): Pojmová metafora v porozumění a produkci lidí s vývojovou anartrií. *Studie z aplikované lingvistiky / Studies in Applied Linguistics*, 2(1), s. 23–35.
MAREŠ, Jindřich (2011): *Orální komponenty v českém znakovém jazyce* [nepublikovaná bakalářská práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
MLACEK, Jozef (2007): *Štúdie a state o frazeológii*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
NOVÁKOVÁ, Radka (2008a): *Kultura neslyšících* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.
NOVÁKOVÁ, Radka (2008b): *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* [DVD-ROM]. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.
NOVÁKOVÁ, Radka (2009): *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
OMAZIĆ, Marija (2005): Cognitive linguistic theories in phraseology. *Jezikoslovlje* [online], 6(1), s. 37–56. Cit. 26. 1. 2016. Dostupné z WWW: <http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=48921>.
ONG, Walter (2006): *Technologizace slova*. Praha: Karolinum.
PAJDZIŃSKA, Anna (2002): Frazeologia w paradygmacie kognitywistycznym. In: Hanna Popowska-Taborska et al. (eds.), *Językoznawstwo: Prace na XIII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Lublanie 2003*. Warszawa: Komitet Słowianoznawstwa – Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, s. 175–181.

RICHTEROVÁ, Klára (2011): Korpus DEAF: psané texty českých neslyšících. *Studie z aplikované lingvistiky / Studies in Applied Linguistics*, 2(1), s. 65–78.

ŠEBKOVÁ, Helena (2008): *Psaná čeština českých neslyšících v internetové komunikaci* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

ŠŮCHOVÁ, Lucie (2011): Znakové jazyky a kognitivní lingvistika: problematika konceptuálních metafor. *Jazykovědné aktuality* [online], 48(1–2), s. 5–15. Cit. 26. 1. 2016. Dostupné z WWW: <http://jazykovednesdruzeni.cz/JA1112.pdf>.

TAUB, Sarah F. (2001): *Language from the Bod: Iconicity and Metaphor in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

TURNER, Mark (2005/1996): *Literární mysl: O původu myšlení a jazyka*. Brno: Host.

VALLI, Clayton – LUCAS, Ceil (1992): *Linguistics of American Sign Language: An Introduction*. Washington, D.C: Gallaudet University Press.

VYSUČEK, Petr (2008): *Specifické znaky v českém znakovém jazyce*. Praha: Česká komora tlumočníků znakového jazyka.

VYSUČEK, Petr (2009): *Specifické znaky* [nepublikovaná diplomová práce]. Praha: FF UK v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

WILCOX, Phyllis Perrin (2000): *Metaphor in American Sign Language*. Washington, D.C.: Gallaudet University Press.

WILCOX, Sherman (2010): Signed languages. In: Dirk Geeraerts – Hubert Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford – New York, NY: Oxford University Press, s. 1113–1136.

ZÝKOVÁ, Markéta (1997): Sloveso v psané češtině neslyšící mládeže. *Speciální pedagogika*, 7(3), s. 16–25.

Příloha:

> *U nás je zvlaštní přísloví třeba ("bez práce nejsou koláče") Opravdu deaf tohle nepoužívají PŘÍSLOVÍ tomu říká podobné jako knížka je hroznej věc.* (HŠ-DB)

*** <u>české frazémy</u>**

černý vtip (HŠ-N)

Držím si vás na palce a nejlepší hodnocení ... (HŠ-?)

Držím vám palce (KD-SŠ)

Pane CHYTREJ, tebe jsem tu cekala ... (HŠ-Z)

Ja jako neslysici taky "*kazdemu na vsechno neskocim*". (HŠ-Z)

Je vase chyba,ze *jste sami naskocili*, nekdo nejakou farnu napovidal a pak *hazite kamenem na Neslysici CZ*. (...) Pokud nejaky slysici udelali reklamnimu triku a *sami jste naskocili*, tak nestezujete (...)Tak *mejte rozum* a co je tady zde napsano,je proste nesmysl a spatna informovanost od nekoho ... (HŠ-S)

Umel, když ziskat sluch nemusil Vedel, ze *zivot neni pericko* ... (HŠ-SI)

ja vidim ze deafs ma ki,je mi lito pze jako rika ze *je kralik ktera dokotori zkousi* (HŠ-J)

Staři maji všechny své meze, <u>a jak se říka</u>, *Mlady strom se da ohnout ale starý strom se zlomi* (HŠ-B)

Nespolehá vás vúbec jeho titul? Pak *jste ve slepé uličce*. (HŠ-SO)

PŘIŠLA SMS , ŽE NJ MÁ ROZBITÍ KOLENO A JÁ , NJ , NJ , *NEBĚHALI <u>JAK</u> ŽIVOT* MOC UTÍKAT . A VIDĚLA NJ MOC BÍLÍ OBLIČEJ A ŘÍKAL Moc ŠPATNĚ (KD-intra)

mám pocit neslyšícího zaměstnanec víc soustředění práce a rychlejší ale taky má *zlatý ručička*. (KD-inter)

Během čtvrtého ročníku jsme hledali sály na ples . *Čas rychle tekl <u>jako</u> voda* , teď jsem v pátém ročníku . (KD-SŠ)

Bobík křičel haf haf haf , *mám hlad <u>jako</u> vlk* . Scott smal a dal ho jídlo do mísku . (KD-SŠ)

Právě jsem viděla krásnou atmosféru nad bílými mraky a *vypadala <u>jako</u> z pohádky* (KD-SŠ)

Táta říkal, že *jsem <u>jako</u> opilá*, protože jsem jezdila doprava a doleva. Potom jsem jeli domů, já jsem měla *nohy <u>jako</u> led*. (KD-SŠ)

vykoukla <u>jak</u> tele otvírá hubu že otvíra novou bránu . ŠOKOVANÁ (KD-SŠ)

Začátek září nám *volá škola* (KD-SŠ)

spala jsem sladce (KD-SŠ)

Helena *třese <u>jak</u> člověk byl bez duší člověk až bezpřežití života* (KD-SŠ) /podle ČJ „jako tělo bez duše“, nebo vlastní metafora???/

* **„univerzální“ přirovnání**

jste jako male deti nebo co?? (HŠ-F/N)

Těšili jsme jak miminko (KD-intra)

sme jak malí kluci , malí hrdinové (KD-intra)

Potom *jsme byli jako děti* a hráli jsme jako Benedikt . (KD-intra)

On *je jako děti* . (KD-SŠ)

> Všichni se *stříleli jak blázen* (KD-intra)
>
> V práci *je jako blazen* , v utery dostal mi a v patek musí byt hotově mám 2 práci najednou (KD-intra-sms)

*** mezi ČJ a ČZJ** (překrývá se forma i význam; vizuálnost!)

Myslis, ze jsme ufnukane slecny (...) znam hodne lidi co jsou nedoslychavi - malo jsou uprimni a *maj* vetsinou *nos nahoru*!!! (...) Pokud umite ZJ, tak byste potkali Neslysici lidi, *ne abyste z vas oci nevypadly*:) (HŠ-NS)

nedíval jsi pořádně do video. *Kupte nové oči*, Spartani (HŠ-ZN)

pokud mas zajem kurs, tak dam ti kvalita kurs www.pevnost.com a *bud otevreno tve oci* (HŠ-N)

Jednou jsem mrkala svou oči, pak už jsem seděla u lavici, při tam stala učitelka NP6. To je neuvěřitelné! (KD-SŠ)

*** interference – ČZJ**

> *** nepřímá pojmenování**

Yama neni neslysici, ale Yama je nedoslychave, prave je *UDOLNI* a Neslysici je *KOPEC*. (HŠ-N)

Český film jen blbost film furt pohádka,seriál,komedie,atd, ... *SPÍM* český film, nemá logický film .. Jinak já moc nedívám na český film, proto *spím* .. (HŠ-DB)

co dál pro tebe život? Lepé ?? nebo *ROH* ?? (HŠ-DB)

Samozřejmě bych chtěl pokračovat na vysoké škole, protože chci využívat své vzdělání než práce. Práce je *roh*. (KD-SŠ-chat)

pro mne trošku (trochu) problém komunikovat se slyšícími pro mna jako těžko říct když někoho mluvit dává mne jako *spím* a kdyby komunikovat s neslyšícími tak pro mne lehko rozumět (KD-SŠ)

JEL S NÁMA NA CHVILI PAK VYSTOUPIL = *SLADKÝ* DOMOV . . . A MY *HROB* CHRRR " JÁ BLB " JELI JSME NA DALŠÍ VLÁČEK (KD-intra)

jsem už nemám chut notebook , protože hruza tam notebook něco nejde i *horor* Windovs (KD-SŠ)

Za chvíli už začali škola a netěšil jsem protože myslel jsem tam není dobrý ale minulý týden byl *horor* a druhý týden zatím dobře tak uvidím dál . (KD-SŠ)

Potom přijde se mi bolest zádu, zapesníku ruku a skrabe na ruka. Kvůli papír bylo moc ostré a *kilo* (KD-SŠ)

* **specifické znaky** („fifi“)

... rodiče i učitelka *fifi* učí děti slovo ... (HŠ-?)

., ... už jsem ti rikal *fifi* najít odkazy ... (HŠ-N)

Ja uz *fifi* te vysvetlim, lepsi necham a budes tvoje mozek je blbec informace pro co je deaf. (HŠ-N)

... vim slysici dela *fifi* přizpůsobit deaf .. (HŠ-N)

.. . bohl/zel te tezko vysvetlit steine j~*fifififi* .... (HŠ-NN)

chceme pomahat aby slysíci naucit ZJ a taky slysici poznat nase kultura. a skutecnost slysíci nechce ucí a *fifi*, chce aby deaf musi mluvi (HŠ-N)

slovo *fifi* to je slovo ZJ,ZJ ma dost slovo ruzne ta kove CJ nema slovo. (HŠ-N)

většinou nechteli,nebot boji se nebo *fifi* za práce (HŠ-SB)

* **popis / komparace** („TYP“)

X a Y *typ* není znalost neslyšící kultura svět... (HŠ-?)

vysvětlím co *typ* Dea(kultura. (HŠ-N)

... muj *typ* vzdy mluvim pravdu. (HŠ-?)

.. . slysici *typ* hlas podle povaha ... (HŠ-N)

proto jsem poznal co *typ* lze ci pravda. (...) kdo *typ* lze a pak lide veri, kdo *typ* pravda a lide neveri (HŠ-F/N)

ohluchle *typ* znakovana cestina (HŠ-F/N)

LEV *typ* tvrdohlavy (HŠ-N – „Jaké jste znamení?“)

Nejsem *typ* tvrdohlavy, jsem *typ* vesely.zabava a mam rad umelecky hihi, ja vim mam spatne psat cesky jazyk, prave vy myslite jsem tvrdohlavy. opravdu nejsem (HŠ-N)

Vodnar *typ* hodne odvahy a bojovat (HŠ-NS)

Tam věci různě např. náramek *typ* plést provaz a také kulaté peníze *typ* čokoláda. (LB)

Je *typ* alkohol a kou xxx </x> Píje alkohol a kouří . (KD-SŠ)

* **metaforický zápis ČZJ** (?)

jeste nerozumis nebo co, uz jsem ti psal opakovat a dokola CR ma dva jazyk a taky kazdy stat ma dva jazyk, ty jeste *nevlozit mozek* nebo co? (HŠ-F/N)

Nemuseli jsme moc nervy, protože nechtěli dlouho čekat do rána. Vydrželi jsme rady venku. Můj *mozek svítil světlo*, tak zahrajeme frisbee (KD-SŠ)

Nejlépe se naučí rychle hlavně číst knížky, časopisy, noviny atd. A to pomáhá *uložit do mozku*. (KD-SŠ)

* **„zvláštní případy“ – vlastní metafory, přirovnání...**

pak toužili jenom po slávě což už *jejich život byl hollywod* a samý drby o něch i bulváry. Zatímco ona žila krásně s Paulem a měli rodinu (...) Láska je ta nejkrásnější cit a i obdivuhodná. Někdo dá někomu lásku je nejmilejší dar druhému člověku dát ji. *Láska k lásce patří*. (KD-SŠ) /ČJ ???/

oh bože, chtelo by alespon nejaky respekt a reseni mezi dvema svety, tj. *postavit most mezi "babylonem" a "sionem"*. ;-) (HŠ-SO)

pořad *pily jak prase ožraly*, životě takhle neměl *pít jako praseti chlastu*, (...) lidi *koukali jako ze cirkusu předvádění* (KD-SŠ)

Po výlebe jsem byla velmi unavená, musela jsem *spát jak prase s vykřikem* (KD-SŠ)

* **„jak/o“** (přirovnání/komparace – srov. „TYP“ v ČZJ ???)

Přišel *krásné kluk (Jan) - jako Anděl* . (KD-SŠ)

Venku byl celý den *silné vedro a suchý jako Afrika* . Venku nebyl vzduch jen stoj . (KD-SŠ)

Nechci bez rodiče , protože těžký život a jak snážím *sám život jako Robinson* . (KD-SŠ)

V sobotu jsem jezdil na brslích z <...> až na novodvoskou a zpět *jel jsem vysokou rychlosti jako FERRARÍ* . (KD-SŠ)

Měla krátkodlouhý *zrzavý vlasy , které by působilo jako oheň* . (...) Muž , který měl *ramena tak jako by byl gladiátorem* . (KD-SŠ)

Nosí vlnitý *blond* , když lidé uvidí ji a ona *úplně jako září slunce* . (KD-SŠ)

SLYŠÍCÍ TAKÉ HLOUPÍ , PROTOŽE ČASTO VÁLKA , VŮBEC NEPOCHOPÍ , JAKO ZVÍŘATA (KD-inter)

Ráno spal na postele a tam *budík jako pes* . V 8:01 už zvoní (haf haf haf) . (KD-SŠ)

KI má zvlaštní zvuky *hlas jako robot* (...) dívné *mluvit jako sladba* a znakuje *jako* neslyšící není , prostě *vypada/m/ jako robot* (KD-VŠ)

NEKONALO SE ŽÁDNÁ VRAŽDY , SEX , BRUTÁL. *SPÍŠ JAKO V KLÁŠTEŘE* ZVLÁŠT KLUCI A HOLKY VLASTNÍ POKOJ (KD-intra)

ona *vypada jak divné tvaři* , (KD-SŠ)

vypadala jako sexy (KD-SŠ)

seděli v čajovně, které byl *jako soukromný kabinet* (...) Honza *cítil jako v jiným duších* (KD-SŠ)

Tedka už píšu , pze mám tak spoustu času doma , *su jak lenochod z brazilské povodí Amazonky* (KD-intra)

Pak NJ9 ukázal podivný nezvyklý způsob jak ~~záplatit~~ zapálit cigaretu *jako z pravěku* . (KD-intra)

furt sedite na prdeli fakt a proto nemate co delat *jako WC* (HŠ-NN) /ČZJ ???/

* **vizuálnost** (obraz – situace – film):

pod vodou jsou všude malé rybičky, *jako byste představovali miliony lidí ve městě Čína* (KD-SŠ)

Vysoká váza se rozhoupala. Elektrikář *po ní skočil jako fotbalový brankář* a chytil ji vázu . (KD-SŠ)

tmavovlasá žena nestihla zastavit a uprostřed přechodu auto jí narazilo, *letěla silně, jako hračka panáčka*“. Muž měl v šoku a rozbrečel. (KD-SŠ)

* **stereotyp-slyšící:**

chci snažit rozumět a hlavně chci *psát jako slyšící* . (KD-SŠ)

vláda podporuje neslyšící sport , mají tam jako profesionální smlouvu a vydělává , tak *úroveň jako stejně slyšící* . (KD-SŠ)

Právě bych chtěla umět *perfektní gramatiku jako slyšící* . Vím , že to nejde . Vždy jsem sbírala nové slovní zásoby a neumím se skládat složitou větu a proto píšu vždy jednoduchou (KD-SŠ)

pomáhám neslyšícím a Neslyšícím co nejlépe, aby život Neslyšící *bylo krásné stejně jako u Slyšících* (HŠ-SO)

***

KD = příklad z Korpusu Deaf (SŠ – středoškolské texty; intra – intrakulturní komunikace; inter – interkulturní komunikace)

HŠ = příklad z DP Heleny Šebkové: *Psaná čeština českých neslyšících v internetové komunikaci* (FF UK, 2008)

LB = příklad z BP Lucie Břinkové: *Funkce/ (a) srozumitelnost psané češtiny v intrakulturní komunikaci neslyšících* (FF UK, 2012)

Pokud bych neuměl český jazyk psát, číst i komunikovat tak je velký problém

jak se budu nakupovat, mluvit s lidma a číst?

Když neumím nic tak je to jako samota a ta samota je dost nudná, to je velké zklamání. (KD-SŠ)